

Олена ПИЛИПЕНКО

КІНОАКТОР: ТАЛАНТ, ФАКТ І ДІЙСНІСТЬ

Вже понад ста років кінематограф незмінно залишається популярним для мільйонів людей. Незалежно від віку, статі, соціального рівня, національної належності тощо, численні прихильники екранної творчості реалізують за допомогою кінематографії специфічний аспект людської психології — бажання «прожити уявне життя». Найповніше цю можливість надає людині саме кіно.

Чому одні фільми викликають сильний емоційний резонанс глядача, а інші не залишають навіть помітного сліду в пам'яті? Секрет полягає у гармонійному поєднанні компонентів кінотворення із особливим урахуванням їх психологічно-впливової функції. Тобто все, з чого, власне, складається кінотвір, мусить бути підпорядковане основному задуму, сплітатися в єдину канву. Тоді фільм справляє враження на глядача, тримає його увагу, несе емоційний сплеск, змушує згодом пригадувати і аналізувати зміст «прожитого» екранного життя.

Індивідуальні риси режисури, особливості операторської роботи, «священнодійство» монтажу, секрети освітлення, музичний супровід — усі ці вкрай важливі для кінцевого результату фільмотворення фактори залишаються безумовною прерогативою фахівців. Навряд чи пересічному глядачеві спаде на думку, що *він* знімав би панораму інакше, або ж написав кращу музику для того чи іншого епізоду. Зазначені потужні складові творення кадру залишаються поза кадром і сприймаються опосередковано. Безпосередньою для психологічного контакту є тільки одна постать, на яку скерована вся увага глядача, орієнтований його емоційний стан та наведений фокус очікування — екранний герой, актор. Саме до нього насамперед матиме претензії невдоволений глядач, саме його праця стане критерієм оцінки кінотвору в цілому для широкої аудиторії. І в той же час, в разі успіху саме акторові присвячені найпалкіші овації, захоплення й обожнювання глядачів, лаври і популярність.

В кращих фільмах у концентрованій формі відображені найголовніші проблеми, що непокоять суспільство, — в індивідуально-особистому осмисленні їх

через художньо-емоційний образ, який має втілити актор. І це забезпечує кращим кінотворам суспільну значимість та довге екранне життя. До наших часів дійшов влучний вислів Шекспіра про акторів: «Вони є концентрованим виразом і короткою хронікою свого часу».

Така специфіка акторської творчості має бути зрозумілою не лише кінознавцям, а й суспільствознавцям, й усім діячам культури і мистецтв, і політологам, і соціологам, і особливо тим працівникам відповідних державних структур, від котрих залежить фактичне функціонування кінематографа.

Із розумінням цього слід підходити до питань своєрідності екранного мистецтва і, зокрема, акторської професії.

Кінолітопис історії України також має особливе значення у процесі культурного розвитку світової громадськості. Адже доступною мовою кіно можна виразно передати духовні особливості українця, розкрити його певні самобутні ментальні риси, зробивши зрозумілими для інших народів; національну специфіку світогляду. Тому в кінематографії важливо приділяти особливу увагу піднесенню духовного начала на тлі власних національних традицій. Зберігаючи об'єктивність, висвітлювати життєствердні якості свого народу з усвідомленням того, що це є справою громадянської честі — плідною й благородною.

1. Борислав Брондуков
(«Камінний хрест», «Захар Беркут», «Вавилон ХХ»)

У різні роки українські режисери створювали картини, що відбивали визначні історичні події на нашій землі або ж висвітлювали постать національного героя. І до якого б періоду не звертався думкою режисер, серед вітчизняних акторських кадрів

завжди міг знайти гідний репрезентант для втілення необхідної ролі. Історичні образи, вдало створені українськими акторами, органічні і достовірні, наблизили глядача до розуміння й сприйняття духовного світу видатних українців. І цим ми не в останню чергу маємо завдячувати майстерності і творчій невтомності українських акторів.

Їхня самовідданість, творчі пошуки, нескінченні експерименти і самовдосконалення значною мірою сприяли перетворенню кіно з ярмаркового видовища на глибоко людяне мистецтво, в основі якого — людина з її переживаннями.

Слід зазначити, що творчості багатьох видатних українських акторів присвячено чимало уваги вітчизняних кінознавців. За розвитком акторської школи України стежать і спеціальні кіновидання, і кіножурнали, і монографічні видання. Створено ряд альбомів, каталогів, кіноальманахів, які знайомлять чита-

ча з яскравими роботами майстрів українського екрану, не занурюючись у сумнівні ажіотажні небиллиці, якими в той же час не гребують інші «популярні» видання. Треба віддати належне кінознавцям, які шанують культурні цінності, мораль читача і власну гідність, не створюючи «чорний піар», а сумлінно працюючи на користь національної культури.

Завдяки цій праці, освяченій справжньою любов'ю до мистецтва, повагою до акторської творчості, складається виразне мозаїчне полотно, що висвітлює достойне обличчя українського кіно.

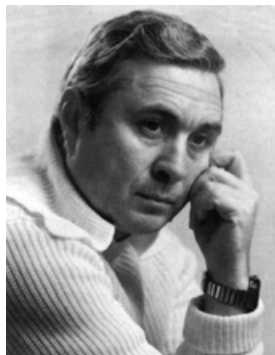
На жаль, вкрай важливі питання сучасної реалізації акторського мистецтва в сучасному українському кіно і досі залишаються відкритими. Цьому, зокрема, «сприяє» те, що проблеми українських акторів недостатньо досліджуються на сторінках видань, призначених для пересічного читача. Майже неможливо отримати інформацію для простеження творчого шляху актора. Окремі публікації містять неточні дані, вони перекручують різні дати, назви фільмів, в яких знімався актор. Автори багатьох статей змальовують особу актора в іронічно-зверхньому, поблажливому тоні з відтінком панібратства, і це викликає почуття обурення.

Такий підхід не може стимулювати творчу насагу виконавців і підтримувати шанобливе ставлення людей до нелегкої професії кіноактора.

Занепад кіновиробництва у дев'яностих сприяв тому, що значна кількість акторів залишилася без роботи, втрачаючи форму, марнуючи духовні сили. В такому стані вітчизняне акторство мало приваблює науковців. Матеріали, на яких можна було б будувати сучасні дослідження, викликають гнітючі роздуми: раз у раз на екранах телевізорів з'являються знайомі обличчя акторів, які рекламують новітні засоби гігієни, зарубіжні меблі чи йогурти. Ті, кому не пощастило прорватися до комерційної ділянки — реально безробітні, змушені протистояти лютому шквалу нагальних життєвих проблем. Багато акторів зубожіють, втрачають здоров'я, ідуть з життя.

Незабутній Лев Перфілов! Великий актор маленьких ролей. Великий життєлюб. Заслужений артист, народний улюбленець, який ніколи не мав ані статку, ані зиску зі своєї професії. Він завжди був скромний, без зайвих амбіцій та «зоряної хвороби». Його ім'я уособлює в радянському кінематографі цілу епоху — людяності, щирості, сердечності.

...Хоч переважно персонажі Льва Перфілова негативні. Усі його шпигуни, злодії, п'яниці — це згустки нервів, шматочки серця. Саме тому глядачі симпа-

2. В'ячеслав Воронін
(«Ластівка», «Іванна»,
«Десятий крок»)

тизували його живим героєм: Кашкету зі «Старої фортеці», містерові Джонасу з «Тяжіння Сонця», гангстеру з «Пригод Електроніка». Його фотограф Гриша «Шість-на-дев'ять» з телефільму «Місце зустрічі змінити не можна» став візитною карткою актора.

Лев Олексійович прожив у кіно 45 років. «Кінокамера — це одноокий циклоп, що поглинає тебе усього», — говорив актор і десятиліттями чекав телефонного дзвінка з кіностудії. Восанне Лев Перфілов зіграв у кіно чаклуна в дитячій казці «Як козак щастя шукав». Шкода, але щастя актор так і не знайшов.

Його телевізійний проект на каналі ТЕТ був недовговічним: не вистачило нахабства й упертості.

Багато років талант Льва Перфілова викликати посмішку однією лише появою на екрані був потрібний не лише студії ім. О. Довженка, а й іншим провідним кіностудіям. Актор зіграв більше 50-ти ролей. Залишив нас Лев Перфілов 23 січня 2000 р. самотнім і зuboжілим. Йому було 67 — вік, коли актор з такою популярністю цілком може продовжувати плідно працювати.

Прикро й боляче, коли згасає талант, що тільки-но набрав творчої сили, зазвучав справжньою майстерністю, обіцяючи у близькому майбутньому досягнення нових висот. Так сталося з актором Віктором Панченком, що пішов від нас дуже рано, у віці 40 років — у період розгортання своїх акторських здібностей.

3. Валерія Заклунна
(«Сибірячка», «Помилка Оноре де Бальзака», «Місце зустрічі змінити не можна»)

...П'ятнадцятирічним хлопчиком Віктор потрапив на знімальний майданчик. Режисер Г. Липшиць у пошуках виконавців юних героїв для своєї стрічки «Сувора гра» завітав до спортивної школи, де навчався Вітя, мріючи стати футболістом. Хлопцеві була запропонована роль Слави Шинкарика, і ось так несподівано визначився подальший життєвий шлях В. Панченка.

Навчався він у Київському театральному, у творчій майстерні М. Мащенка та К. Степанкова. Характерна зовнішність В. Панченка визначила його амплуа як актора комедійного, проте скоро виконавець звернув на себе увагу в гострохарактерних ролях. Згодом К. Степанков порадив йому спробувати сили в драматичних і навіть трагедійних образах. В. Панченко розкрив себе і тут, зігравши в картині «Брате мій».

У фільмі Ю. Ілленка «Свято печеної картоплі» В. Панченко зіграв головну роль. Свого героя, солдата Тимофія, актор наділив і мужністю, і людяністю, і

твердістю, і ліризмом. Органічний, живий образ, збагачений внутрішнім світом виконавця, запам'ятовується глядачеві; глибокий жаль викликає загибель героя.

На кінозйомках розкриваються не лише акторські, а й людські якості. Яюсь пізньої осені, коли знімали на натурі і всі члени знімальної групи були тепло вдягнені, Віктор, згідно з роллю, незворушно заходив у крижану воду і лежав там «непритомний», дубль за дублем. Вітер здіймався пронизливий. Посинілого актора між зйомками розтирали, напинали на нього кожух, а він тільки жартував: «Нічого, я тренований, витримаю», — і знову ліз у ріку...

Ця людина любила літературу, музику. Віктор Панченко був непересічний актор, що подавав великі надії, мріяв про образ Паганіні на екрані, про зустріч з героями Достоєвського в своїй акторській долі.

Він жив серцем, проводячи крізь нього кожен свою роль. І одного дня — навесні 1987 р. — серце артиста не витримало.

Актор не вмів берегти своє серце. Це найуразливіша частина його організму. Берегти акторські серця маємо ми, оточуючі. Особливо ті, хто причетний до творчої долі актора, хто розуміє специфіку цієї особливої професії. Справжній митець скаже, що просто не має права берегти своє серце.

По-різному складаються акторські долі. Одних після першої ж ролі в кіно підносить хвиля успіху, в інших досягнення нагромаджуються по цеглині. Минають роки, і виявляється, що легка будова гомінкого, але короткочасного злету менш міцна, ніж твердий фундамент поступового творчого зростання. Таким невтомним трудівником у мистецтві був актор кіностудії ім. О. Довженка Олександр Мілютін.

...Якесь невгамовне прагнення до пригод привело його одного разу до знімального павільйону кіностудії, і через тиждень О. Мілютін вже знімався у своїй першій в житті ролі в картині режисера М. Ільїнського «Лють».

1965 р. у Києві відбирали талановиту молодь для ВДІКУ, і Олександр опинився в майстерні О. Пижової та Б. Бібікова.

Численні епізодичні ролі О. Мілютіна позначені достовірністю і професійністю виконання. При певній одноплановості ролей — явища, яке існувало в кінематографі під загальною назвою «наш сучасник» — акторові щастило у більшості випадків не повторюватись, знаходити власне обґрунтування образу. Його моряки й шофери, хлібороби й будівельники мають своє обличчя. О. Мілютін завжди плекав мету створювати своїх героїв так, щоб глядач відшукав у

4. Юрій Кривенко
(«Бачу цілі», «Стрибок»,
«Ніжність до режучого звіра»)

них неповторні риси та бачив індивідуальності; і водночас він піклувався про єдність акторського ансамблю в кадрі — основне правило акторської етики.

Олександр Мілютін знявся в багатьох фільмах на кіностудії ім. О. Довженка — «Випадкова адреса», «Женці», «Підпільний обком діє», «Шлях на Софію». Він запам'ятався у багатосерійному телефільмі С. Говорухіна «Місце зустрічі змінити не можна» в ролі одного з міліціонерів. Але із згортанням кіновиробництва зник попит на його акторську майстерність... Ось цього Олександр, міцний, дужий, спортсмен-розрядник з веслування, боротьби, кінного спорту, не зміг витримати. Він виявився безсилим перед відчуттям самотності, забуттям. Сумним виявився фінал його життя.

Енергійна, бадьора актриса кіностудії ім. О. Довженка Галина Нехаєвська,

5. Раїса Недашківська
(«Лісова пісня», «Гадюка»,
«Комісар»)

усміхнена, яскрава, невтомна на вигадки, як на знімальному майданчику, так і в осередку колег, приваблювала глядача низкою створених нею образів. Актриса майстерно й вигідно подавала своїх епізодичних героїнь у багатьох картинах київської кіностудії: «Важкий колос», «Совість» (1969), «Зозуля з дипломом», «Тільки ти» (1972), «Там, вдаліні, за рікою» (1975), «Женці», «Пробивна людина» (1978), «Золотий ланцюг» (1986), у телефільмі «Версія», картинах «Згоден навек», «Не мине й року». Багато цікавих, різнопланових образів створила Галина Нехаєвська за роки своєї роботи в кіно. В її доробку ролі драматичного забарвлення, із сатиричним підтекстом, психологічні, ліричні... Але всі вони об'єднані метою привернути увагу глядача до світу справжніх цінностей, що оточують людину... Проте

різко зменшилась кількість фільмів, і Нехаєвську перестали знімати в кіно. Гірко, що шлях, пов'язаний із пошуками актриси, виявився згубним для неї. У квітні 1995 р. вона трагічно пішла з життя, залишивши спогад про омріяне, але не досягнуте, виплекане, але не завершене.

Особливість психологічного складу актора полягає у певній неспроможності його до самозахисту в скрутних життєвих умовах. Ту частку своєї енергії, яку звичайні люди використовують на влаштування під сонцем, актор віддає громаді у сплесках своєї творчості. Тож коли на актора «насідають» життєві колізії, необхідність «штовхатися» у боротьбі за самовиявлення, коли його переслідують нестатки й хвороби, його життєва наснага виявляється вичерпаною. На екрані актор як на долоні. А в житті — лише колеги, товариші, близькі люди знають про особисті проблеми актора, його скрути, хвороби.

Зазвичай актори намагаються приховати всі свої негаразди — заради збереження ідеалу акторського образу, заради професійної гідності. І буває, що це коштує їм життя.

Сергій Свечников, випускник ВДІКу, актор студії ім. О. Довженка, був неординарною людиною, закоханою в акторську професію з дитинства. Стрункий, енергійний, вдумливий, чуйний товариш, улюбленець «акторської братії». Про нього казала Н. Ільїна, його однокурсниця, в інтерв'ю З. Казаровицькій: «Це вихор, море енергії, невичерпна життєрадісність. Жодна подія в житті друзів чи колективу студії не залишає його байдужим. Він ніколи не повторюється, шукає нові засоби й барви, вкладає душу в роботу, постійно прагнучи до активного життя і самовдосконалення».

Білогвардійський офіцер в кінофільмі «...Той стане всім» Т. Сабірова на студії «Таджикфільм», куди молодого актора запросили одразу після закінчення курсу; солдат Стригунцов у стрічці М. Ілленка «Там, вдаліні, за рікою» — перші й вельми талановиті роботи Сергія. Надзвичайно глибокі образи створені С. Свечниковим у фільмах «Не віддавай королеву», «Прості турботи». Запам'ятовуються його герої з картин «Твір на вільну тему» Ю. Гальперіна, «Бунтівний Оріон» Є. Шерстобітова, «Час — московський» М. Іль'їнського, «Мужність» Б. Савченка.

Сергій Свечников часто виступав перед глядачами, співав, читав вірші, їздив по Україні, побував у Закарпатті, на Донбасі, у Краснодарському краї. Як свідчать публікації 80-х рр. його творчі зустрічі були надзвичайно теплими, люди не відпускали Сергія зі сцени, довго лунали оплески... Талановитий актор, чуйний товариш і надзвичайний мрійник, скромна людина, що не дозволяла собі перекладати власні турботи на чийсь плечі, він пішов з життя занадто рано — у 43 роки. Незначна, примітивна хвороба, яку не змогли вчасно розпізнати, призвела до трагічного кінця. Не маючи ані необхідних зв'язків та коштів для своєчасного кваліфікованого обстеження, ані енергійної допомоги ззовні, Сергій Свечников закінчив життєвий шлях набагато раніше, ніж встиг втілити свою акторську мрію — знятися в хорошому мюзиклі разом з улюбленою артисткою Л. Гурченко... Бо ж дуже любив танцювати, співати, грав на баяні.

Сумний список українських акторів, чия творчість пережила їх самих за трагічних умов, виконавців, яких ми втратили за останнє десятиліття, можна,

6. Катерина Крупеннікова
(«Хочу вірити», «Два роки
над прірвою», «Ніна»)

на жаль, продовжувати. Це і Сергій Іванов — оригінальний, гнучкий актор, з яким прощалися взимку 2000 р., і Ігор Стариков — яскравий виконавець ролей у фільмах «Така вона, гра», «Королі та капуста», «Пізнай себе», самобутній, серйозний, зрілий талант якого так і не встиг розгорнутися на повну силу в умовах вітчизняного «безкартиння»; це і Віктор Степаненко, щирий і безпосередній, здатний аналітично мислити і поетизувати світ водночас; актор, що зіграв у багатьох фільмах студії ім. О. Довженка — «Де ви, лицарі?», «В бій ідуть тільки “старики”», «Тут нам жити», «Цвітіння кульбаби», «Страчені світанки» та ін., що також знімався в НДР на студії «ДЕФА» — «Час лелек», «Жар сонця», «Валізковий настрій», — він пішов від нас у березні 1999-го... Георгій Дворников, виконавець ролей у фільмах «Юрчині світанки», «Бунтівний

Оріон», «Ати-бати, йшли солдати»; Юрій Крітенко, жартівливий, з особливим мистецьким смаком, досконалий «скульптор» кожної своєї ролі, вибагливий до себе, митець, що одержував справжню насолоду від кожного виплеканого образу в стрічках «Ніжність до ревучого звіра», «Стрибок», «Бачу ціль», «Острів любови», «Серця трьох», «Тепла мозаїка ретро...». Дмитро Миргородський, чий складний і бунтівний внутрішній світ виплескувався назовні у запереченні і, разом з тим, поетизації звичайного буття... Необхідно придивитися до цих облич, до створених ними образів, поринути у світ їхніх сподівань і мрій, заглибитися в нього, аби зрозуміти, як багато ми втратили разом з ними, скільки ще могла б врятувати небайдужість тих, хто має опікуватися акторськими долями.

7. Віктор Панченко
(«Талант», «Мужність»,
«Вавилон ХХ»)

У процесі переведення кіно на комерційну основу акторська діяльність в значній мірі зазнала кризи. Так відбулося ще й тому, що не було сформовано (до речі, не сформовано й зараз) дієвої системи захисту акторського мистецтва. У суспільстві відбувся не лише економічний, а й ціннісний розлад, і ті, хто мав опікуватися акторськими долями, занедбали цей свій обов'язок. Так трапилось, що чимало акторів, які самовіддано працювали на ниві вітчизняного кіно, роблячи свій внесок у його скарбницю, збагачуючи духовно сучасників, опинилися в стані творчого вакууму.

Раніше актор на шляху своєї професійної реалізації завжди міг сподіватися на підтримку організацій, що існували спеціально для розвитку й захисту вітчизняних талантів — Спілки кінематографістів, Гільдії кіноактора, Театру-студії кіноактора тощо. Сприяння відповідних державних органів (достатнє

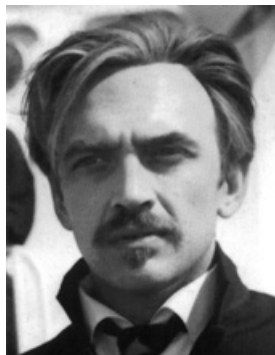
фінансування фільмовиробництва, стабільний кінопрокат, практика обміну акторськими кадрами з іншими республіками, пропаганда українського кіномистецтва у різних формах — від випуску фотолистівок до забезпечення участі наших акторів у міжнародних кінофестивалях), безперечно, позитивно позначалося на розвитку української кінематографії. Нині ж, приміром, кількість фільмів, що знімаються на Кіностудії ім. О. П. Довженка, ніяк не може задовольнити попит на участь в них штатних студійних кіноакторів, і більшість їх залишається поза кінопроцесом.

Творчість — найбільш яскравий прояв людської діяльності й активності духу взагалі. Через творчість людина безпосередньо відображає свої думки, почуття, бажання, ідеали, а також стан суспільства, його потреби, можливості, інтереси. Творчість — це той шлях, на якому людина самоутверджується в дійсності.

Для творчої людини справжня катастрофа — це опинитися в мистецькому вакуумі. Адже талант потребує стану творчого горіння для свого розвитку. Психологія творчої людини надзвичайно вразлива. Акторська ж доля нині не тільки примхлива, як звикли про неї казати, — вона сувора, а часом і трагічна. У творчих людей взагалі слабкий імунітет проти соціальних потрясінь.

Коли налагоджену систему раптово почало лихоманити, коли майже в усіх виникла нагальна потреба просто виживати, найбезпораднішим виявився саме мистецький прошарок суспільства, тобто той, що створює одвічні цінності для людства. І справа не лише в тім, що набута професія актора була єдиним способом існування, і не в звичці «зручно розкошувати», займаючись лицедійством, а в тому, що усі здібності, досвід, талант, визнання раптово виявились непотрібним товаром на ринку виживання. На актора немає попиту. Актор — обтяжлива одиниця не тільки в суспільстві, а що найстрашніше, і у мистецтві, на своїй кіностудії.

Яка мова може йти про творчі зрушення, про мистецьке горіння, про щасливу акторську долю, коли попереду майже напевно жодної перспективи. Який стан душі творчої людини за таких обставин? Актора не просто «відбракували» на «пробах», а й навіть нічого не обіцяють. Всі його попередні надбання нічого не варті. Мрії про велику, «справжню» роль давно зникли. Життя втрачає радість очікування, життя болюче втрачає сенс. А роки йдуть. І кожен з них — як додатковий вирок. Актор без тренінгу втрачає форму, гине його професіоналізм.

8. Олександр Парра
(«Поштовий роман»,
«Талант»)

Не дивно, що за таких обставин людина впадає у депресію. Не дивно, що в такому стані у найменш витривалих з'являються згубні вади, що підточують здоров'я, занурюють у безвихідь. Енергійні кидаються шукати свого місця під сонцем. Але нині однієї енергії замало. Потрібні нахабство, зухвалість, часто відмова від принципів — загальнолюдських і мистецьких. Тому руйнуються проекти акторів на телебаченні, гинуть інші творчі плани.

Скільки видатних кіномитців у різні часи наголошувало на необхідності постійного тренінгу для актора, який потрібен йому, аби не втратити кваліфікації, щоб залишатися у відповідній формі!

Актор здатний і готовий переносити будь-які тяжкі випробування заради участі у фільмі: спеку й холод, побутові негаразди на зйомках, залежність від примх гримера, надлишкову режисерську прискіпливість, матеріальну скруту — багато чого.

9. Лев Перфілов
(«Місце зустрічі змінити не можна», «Фучжоу», «Народжена революцією»)

Разом з тим, в акторському осередку в період зйомок ніколи не оселяється смуток, пригніченість. Жарти, дотепні витівки і надзвичайна зневага до відсутності усіляких побутових «зручностей» відрізняють атмосферу в акторських колах. Цей загадковий світ приваблював людей своєю оригінальною специфікою «творчої богемії» в усі часи.

Традиції акторського спілкування надзвичайно життєздатні. Проходять роки за роками, багато хто з майстрів екрану тривалий час не знімається, але ось — зустріч із колишнім побратимом по картині. І знову оживають спогади, обов'язково з гумором, і обов'язково — піднесені побажання, мрійливі плани, світла ностальгія.

Чи потрібні суспільству отакі острівці вкрай насиченої мистецької атмосфери? Скульптори, художники, письменники, музиканти, і навіть співаки більш «камерні» в своїй творчості. Як відомо, кіно — найбільш масове з усіх мистецтв. Обличчя авторів архітектурних споруд, художніх полотен, романів, музичних творів залишаються поза об'єктом сприйняття, навіть якщо їхні творчі риси проступають крізь мистецьке забарвлення твору. Обличчя ж акторів відомі мільйонам. Глядачі знають їхні жести, манеру гри, особливості ходи і посмішки. Акторів ототожнюють з їхніми героями, їм наслідують, в них закохуються.

Професія кіноактора багато десятиліть вважалася найбільш романтичною. Її прагнули, нею захоплювалися, її поважали. «Велика сила мистецтва» магічно діяла на представників усіх верств суспільства — від поважних чинов-

ників до двірників, і це завжди було плідним джерелом різноманітних історій в акторському осередку.

Тепла любов і приязнь єднали акторів та глядачів. Неможливо перелічити кількість листів, які надходили до акторів від шанувальників, причому часто захоплені глядачі висловлювали в такому листуванні свої найпалкіші почуття і найприхованіші мрії.

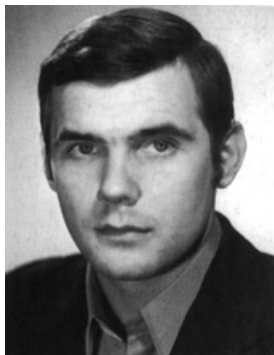
Чого ж вартє суспільство, яке забуває стежку до прекрасного, яке допустило панування таких обставин, за яких гине національне кіномистецтво?

Згадаймо, мистецтво зародилося в 40–20-му тисячолітті до нашої ери, в період верхнього палеоліту, і незабаром отримало прерогативу виключного заняття. Це означало, що нашого пращура, в якого виявився мистецький талант, годувало, захищало й обігрівало все плем'я. Люди в звірячих шкурах високо цінували здатність до проявів мистецької майстерності: доісторичний митець міг безтурботно розмальовувати скелі або танцювати; йому приносили їжу, розпалювали вогнище, майстрували одяг.

Виявляється, ми більш дикі, ніж наші пращури, судячи з хворобливого ажіотажу, створюваного окремими ЗМІ навколо самої постаті актора, та з пожадливого потягу пересічного обивателя саме до такої друкованої продукції. Таке відношення обоюванням чи глибокою повагою до мистецтва не назвеш.

Інша сторона медалі — ставлення самих акторів до сучасної глядацької маси. Славнозвісна ідея про те, що не слід розсипати бісер перед свинями, на жаль, знаходить своє втілення в діяльності деяких митців і вже претендує на тенденцію. Чим же інакше пояснити як тотальне падіння смаків публіки (що сьогодні вже ні для кого не секрет), так і занепад загального рівня кінотворчості? Іноді складається враження, що в кіномистецтві панує не лише матеріальна скрута, а й творчі злидні — немов би прийшли з вулиці випадкові люди і здійснюють невдале освітлення, грубий грим, недбалий монтаж, невмотивовані стрибки у сценаріях...

Чи не найменш розбещеними в цьому плані залишилися актори, насамперед тому, що від того, наскільки щиро і старанно артист впорається зі своєю роботою, залежить, чи матиме він її взагалі. А якщо ще заглибитись у причину, з якої актор залишається відданим мистецтву безкорисливим мрійником, виявиться, що справжніми майстрами екранної справи володіє (чи не на рівні підсвідомості) вкрай неактуальна сьогодні ідея служіння людству.

10. *Сергій Підгорний*
(«В бій ідуть тільки «старіки», «Народжена революцією», «Блакитні блискавки»)

Бути талановитим актором — то не лише шліфувати майстерність і відчувати натхнення. Це, насамперед, усвідомлювати себе як носія особливостей свого часу, відстоювати принципи людяності, не забувати про виховання людських душ та нести безмежну відповідальність за свою працю.

Вважається, що примхи мистецьких шляхів не владні над особистістю справжнього майстра. Але майстерність не «виникає», так би мовити, блискавично. Це тривалий і важкий процес фактичної акторської роботи, що одночасно виховує особистість. Гартуючи себе в калейдоскопі зіграних героїв, актор вже не має права і не може бути нещирим, дрібним душею. Самовдосконалення органічно триває все його життя, і якщо сказати, що людина пізнає світ крізь себе, то пізнання, усвідомлення, спокута, світло, що проймає особистість актора, проходить крізь призму всіх його живих образів, створених чи лише омріяних, кожному з яких актор віддавав частинку своєї душі.

11. *Костянтин Степанков*
(«Камінний хрест», «Захаф Беркут», «Дума про Ковпака»)

Властиве молоді природне прагнення підкорити світ, справити незабутнє враження, спалахнути зіркою над плином сьогодення, дістає свого найбагатшого втілення в акторській професії. Саме тут юним і недосвідченим у житті випадає чудова нагода вибухнути спалахом незатьмарених, свіжих почуттів, передати красу і велич людської душі, карколомність злетів і падінь, низку страждань і гіркої спокути.

У більшості випадків ранній вдалий акторський дебют породжує справжню закоханість у професію та стає підтримкою на подальші роки у досягненні акторської зрілості.

Останні два десятиліття вивели на кінематографічну орбіту нове, молоде акторське покоління. Соціально-економічні зміни в суспільстві не могли не позначитись на вимогах до фільму, а значить, і до акторської майстерності. Комерціалізація кіно пропонує жорсткі умови конкуренції в кінопрокатній сфері, успіх картини значною мірою залежить від виконавської роботи. Тому перед молодими акторами стоїть нелегке завдання: довести свою конкурентну спроможність на рівні з кращими акторськими школами світової кінематографії і водночас не втратити особливості національної колористики, щоб не вихолостити власний кінематограф, не позбавити його оригінальних, самобутніх рис.

Слід з приємністю зазначити, що за визначальним кінообразом супермена-інтелектуала молоді українські актори не забувають про інтереси націо-

нального кінематографа, опікуючись, щоб герої визначалися у традиційному ключі української акторської школи; водночас вони не припиняють пошуків нових форм виразності, вписуючи їх в академічний малюнок виконавської гри.

І сьогодні, незважаючи на кінематографічну в'ялість в Україні, глядачеві відомі імена багатьох молодих вітчизняних акторів. Глядач знає, приміром, що Костянтин Шафоренко і Євген Пашин, котрі мають чималу кількість зіграних за останнє десятиріччя ролей, виробляють своєрідні манери акторської гри, звертають на себе увагу розвинутою пластикою і здатністю до внутрішнього збагачення образів. Маючи спільні особливості підходу до екранної майстерності, вони є досить різними акторами як за фактурними даними, так і за внутрішнім складом.

Свій творчий досвід К. Шафоренко здобував у картинах, що різнилися за темами й жанрами: в драматичних фільмах М. Мащенка «Все перемагає любов» і «Вінчання зі смертю», в пригодницькій стрічці «Дорога у пекло» та комедійному кіновидевілі «Москаль-чарівник» М. Засєєва. Ролі, зіграні молодим виконавцем у цих фільмах, відрізняються щирістю і безпосередністю виконання, глибиною й емоційністю почуттів.

Цікаві, різнопланові роботи Євгена Пашина можна побачити в картинах «Десять років війни» А. Войтецького, «Вклонися до землі» Л. Осики, «Вічне колесо» В. Домбровського, «Приятель небіжчика» В. Криштофовича. Його герої — серйозні і задумливі, відчайдушні й бунтівні. Своєрідність творчої манери актора дозволяє йому перевтілюватися в своїх героїв, створювати різноманітні образи.

Сучасні молоді актриси полонять глядача природністю гри і загадковим внутрішнім світом, душевною насиченістю та енергією дії. Романтична зовнішність Марини Могілевської («Камінна душа», «Атентат. Осіннє вбивство в Мюнхені», «Острів любові», «Грішниця в масці») надає її героїням витонченості, а поєднання з внутрішньою характерною емансипованістю залишає спогади про оригінальність образів, створених виконавицею.

Актрисами, що сліднують тенденції збереження й культивування традиційної української жіночності, зокрема, можна назвати Світлану Прус («Страчені світанки», «Святе сімейство», «Тарас Шевченко. Заповіт»), Юлію Волчкову («Вальдшнепи», «Святе сімейство»), Світлану Круть («Обітниця», «Вічне колесо»).

12. Володимир Талашко
(«Як гартувалася сталь»,
«В бій ідуть тільки «стафі-
ки», «Капітан Немо»)

Повернула до українського кіно водевільний колорит національного жіночого образу актриса Руслана Писанка («Москаль-чарівник», «Принцеса на бобах», «Трамвай бажання»).

Багато цікавих екранних робіт у Вікторії Малекторович. Її героїні — жінки складної долі, чуттєві й мрійливі. Екзотична зовнішність актриси надає їм додаткової принадливості, таємничості або ж екзальтованої відвертості. Серед фільмів, в яких знімалась В. Малекторович — «Сьомий маршрут», «Царівна», «Панночка», «Два місяці, три сонця», «Острів любові», «Дві Юлії» та інші.

Сьогоднішнє існування молодих українських кінематографістів легким не назвеш, безхмарним не визнаєш. Їм доводиться розв'язувати безліч практичних, світоглядних, естетичних завдань, адже шлях актора до визнання зараз небачено тернистий. Ніколи раніше в українському кінематографі не панували такі жорсткі умови виживання.

Реалізувати свої здібності, не зійти з творчої орбіти — ці вирази, з огляду на наведені обставини, набувають тепер зовсім іншого звучання, аніж, скажімо, в 1960–1970-х рр. І тим більшу цінність мають акторські роботи, в яких збережено відчуття сталості гармонійних, людських принципів існування, одвічність гуманних законів буття в суспільстві.

Як і попередні покоління майстрів екрану, молоді актори мріють про цікаві ролі, реалізацію своїх творчих можливостей, вболівають за долю українського кіно. І така спадкоємність прагнень в акторському осередку не випадкова, бо мистецтво може з плином часу змінювати свої форми, але ціннісна сутність його залишається сталою.

Справжній актор лише тоді виконує до кінця своє призначення, коли відкриває перед людиною її духовні вершини, коли дає сили піднятися на ці вершини і звідти побачити весь навколишній світ з новою якістю та широтою зору. Проникливо вивчаючи світ людини, актор прагне дослідити феномен особистості. Митець допомагає людям глибше осягти проблеми сучасності, зрозуміти саме життя. Треба, щоб після перегляду фільму відбувалося пробудження душі, а отже, кінцевий результат творчої праці актора — у глядацькому залі. Винесені актором на екран думки й почуття мають бути зрозумілими мільйонам людей.

Широта визнання, якісно багатий творчий діапазон особистості актора залежить від того, чи багато він накопичив життєвих вражень, наскільки наполегливо працював над собою та над роллю. Видатний майстер сцени і екрана Амвросій Бучма говорив: «Тільки здалеку професія актора овіяна романтикою, а особисте життя його здається красивим і безжурним. Підійдіть ближче — і ви побачите, який це труд, нелегка щоденна праця. Вона вимагає від людини напруження всіх духовних і фізичних сил... Справжній актор повинен уміти створювати виразний характер, часто цілком протилежний його внутрішньому

еству, повинен уміти підняти себе до рівня характеру твореного образу».

Традиції видатних митців минулого знаходять своє продовження і подальший розвиток у сучасній акторській практиці. Розкриття потенціалу, реалізація можливостей, подальша еволюція виконавської майстерності неможливі без створення відповідних соціальних і творчих умов.

Кінематограф створює продукцію «підвищеного ризику», і жити на власні гроші — велике випробування для нього. За статистикою лише три з десяти поставлених фільмів окупають себе, тому доводиться сподіватися на державну підтримку або ж меценатів. Комерціалізація кіно не обійшлася без драм: нова модель кінематографа не забезпечила соціального захисту для творців фільмів, і багато хто з них виявився неконкурентноспроможним і непотрібним в умовах вільного ринку, який не є сентиментальним.

Тотальний жах перед неконтрольованим ринком сьогодні небезпідставний, адже антимонопольних законів чи надійного захисту прав на інтелектуальну власність ще не вироблено, для митців відсутні будь-які соціальні гарантії.

Перехід до ринку виявився не поетапним і розміркованим, а варварським та некерованим. Звідси і справжні трагедії в житті кіномитців, особливо найбільш незахищених з них — кіноакторів, які залежать в своїй роботі і від сценариста, і від режисера, і від глядача.

Хоча насправді ринок не за і не проти мистецтва, він за те, за що глядач заплатить гроші, а глядач різний — і за віком, і за життєвим досвідом, і за освітою, тому кожен з акторів за сприятливих умов може знайти кіноаудиторію, для якої він хотів би працювати. А для цього потрібні закони, що забезпечують захист права інтелектуальної власності. Необхідно задіяти такі механізми, які б стимулювали творчу діяльність і гарантували митцю соціальний захист. Тобто, треба створити життєдіяльну систему підтримки національного кіно та його творчих працівників, шукати реальний, а не міфічний спосіб виживання. Тоді глядач отримуватиме фільми високої якості на будь-який смак, а митці, в тому числі кіноактори, повернуть собі загальну любов найширшої кіноаудиторії.

Якщо досягти масштаби акторської творчості за весь період існування українського кіно, неможливо не погодитись, що ті вражаючі зміни, що сталися на ниві екранного мистецтва, незаперечно складають частину національної мистецької скарбниці України. Досягнення минулих років і поступальний розвиток

13. *Лідія Чащина*
(«Живе такий хлопець», «Варчина земля», «Ніжність до ревучого звіра»)

акторської майстерності сьогодні, всупереч існуючим тяжким економічним негараздам, гідні високої пошани та підтримки.

Хотілося б вірити, що вихід з кризи українського кіно не за горами. Що цей процес відновить духовні сили суспільства, приверне думки людей до прекрасного й життєдайного. І тоді сумний досвід сьогоднішнього малокартиння змусить віддати належне життєвому знаку в мистецтві — Актору.